

van *katechizatie* en *christelijke huisgezinnen* dat in 1779 te Arnhem verscheen. Houtman laat zien dat dit werkje – van de man van de Evangelische Gezangen! – gedurende zo'n 120 jaar bij verschillende uitgevers in meer dan zestig drukken is verschenen (105).¹⁰ Opvallend is echter vooral dat dit boekje van 1779, waarin niet langer de gereformeerde dogmatiek centraal staat, maar de bijbelse geschiedenis, niet slechts gebruikt is door min of meer verlichte voorgangers, maar ook toegeëigend door uitgesproken gereformeerde predikanten. Dat is via titelvermeldingen aan te tonen.

In 1826 verscheen bij de Haagse uitgever S. de Visser *Noodige aanwijzing van bijbelplaatsen, welke bij de bijbelsche historievragen van A. van den Berg, moeten gelezen worden*. Dit in Saakes' *Naamlijst van uitgekomen boeken* van 1826 vermeld, maar anno 2011 niet traceerbare,¹¹ werkje komt bij Houtman niet voor. Het anoniem verschenen werkje is namelijk niet vatbaar voor autopsie. Maar het is desondanks wel van belang! Immers, toen in 1830 bij de uitgesproken gereformeerde Amsterdamse uitgever J.H. den Ouden een werkje van de Haagse predikant D. Molenaar uitkwam, stond achterop, op naam van deze Molenaar – de man van het geruchtmakende *Adres aan alle mijne hervormde landgenooten* van 1827! –, ook de *Noodige aanwijzing* vermeld, en wel in tweede druk. Daarna volgde bij Den Ouden blijkens de fondsveilingcatalogus van 1846 nog een derde druk. Alleen was bij deze derde druk de titel gewijzigd, namelijk: *Noodige aanwijzing van Bijbelplaatsen, voor de kennis der gewijde geschiedenis*. Dat betekent dat naam van de minder orthodoxe Van den Berg toen uit de titel was gewist. Let ook op het nieuw toegevoegde aanduiding: *voor de kennis der gewijde geschiedenis*. Daarna verscheen in 1848 een vierde druk, die volgens de NCC aanwezig moet zijn in de Koninklijke Bibliotheek, maar daar niet volledig is beschreven.¹²

Evenals Molenaar zijn ook andere orthodoxe predikanten met Van den Bergs boekje aan de slag gegaan: C.E. van Koetsveld bewerkte het in 1847 tot de *Kleine bijbelsche historievragen. Een vraagboekje voor jonge kinderen*, waarvan in 1874 een vierde druk verscheen. De zeer gereformeerde A.P.A. du Cloux begon er rond 1860 mee; reeds in 1862 verscheen bij de Rotterdamse uitgever Poeschmann een tweede druk van deze editie van de *Bijbelsche historievragen*. Houtman noemt een

vierde druk bij Höveker & Zoon te Amsterdam (107).

Van 'Bijbelsche historievragen' tot 'De bijbel in strip'

Een eenvoudig bibliografisch onderzoekje, aan de hand van deels *wel*, deels *niet* voor autopsie beschikbaar materiaal, laat aldus zien, dat zo'n vijftig jaar nadat Van den Berg zijn *Bijbelsche historievragen* de wereld in zond deze methode ook bij de orthodoxie in zwang raakte. Dat is enkele decennia vroeger dan Houtman aangeeft (vgl. 38). Wel is het opvallend dat Molenaar in 1826 kennelijk nog niet zijn naam aan de nieuwe methode durfde verbinden; dat deed hij eerst in 1830. De nieuwe benadering van de Schrift dient dan als methode voor jongeren, waarop later de gereformeerde theologie kan worden gebouwd. Kenmerkend is een titel van Molenaar uit 1838, ook weer bij Den Ouden: *Godsdienst-leer. Hoofdzakelijk uit de bijbelsche geschiedverhalen ontleend, voor eerstbeginnenden, na[!] het onderwijs in de bijbelsche geschiedenis*. Houtman concludeert aan de hand van de inhoud van laatstgenoemd boekje: 'feitelijk functioneert bij Molenaar de Schrift op klassieke wijze als bron van bewijsplaatsen (*dicta probantia*) van de leer' (89). Ik wijs er op dat dit dan toch anders gebeurt dan in de klassieke belijdenisteksten. Denk daarbij aan de vele verwijzingen in de Heidelbergse Catechismus en ook die in de Nederlandse Geloofsbelijdenis en Dordtse Leerregels. Met de invoering van het begrip, respectievelijk het vak Bijbelse geschiedenis was een nieuwe tijd aangebroken die nog steeds niet is afgesloten. Een ook via PICARTA te achterhalen recente titel als *De bijbel in strip* vormt daarvan het bewijs.¹³

Noten

¹ De cijfers tussen haakjes in de tekst verwijzen naar de pagina's van het boek.

² Een theologische waardering bij J. Greven, 'Van feitelijkheden, via ethiek, naar het gevoel van de Bijbel'; *Trouw* 28 dec. 2010.

³ Het nu volgende is een bewerking van mijn bijdrage bij de presentatie van Houtmans ^{boek} op 17 dec. 2010 te Kampen.

⁴ Het meervoud *Bijbelsche geschiedenissen* komt al in 1768 voor.

⁵ Bij de tweede druk van 1818 met de toevoeging 'verdeeld in 52 lessen'!